

HAPCHYCH V. O. ORGANIZATIONAL MEASURES AND PRECAUTIONS CONCERNING PREVENTION AND DETECTION OF VEHICLES' ILLEGAL POSSESSION

Organizational measures and precautions of operative and search prevention are researched. These measures may be more effective while combining with the complex of special measures directed on detecting and preventing vehicles' illegal possession. The tasks of general prevention are grounded on the analysis of operational situation, which is formed on the service territory.

The main tasks of operative and search prevention of vehicles' illegal possession are realization of complex general and preventative measures directed on elimination of conditions and circumstances assisting commission of these crimes, organization and active carrying out of individual preventative measures according persons, who are expected to commit crimes, participation of operational divisions in general preventative measures.

Content and consistency of preventative measures' realization should be determined individually. Application of measures pertaining to the persons mentioned in preventative account requires permanent cooperation between the officers of Criminal Investigation Department, district police officers and public.

Article's subject and topic are organizational measures and precautions concerning prevention and detection of vehicles' illegal possession. Article's objective is determination of effective organizational measures and precautions concerning prevention and detection of vehicles' illegal possession. Methods of the research are comparative and formally logical. Results of the research are expressed in the analysis and comparison of foreign and domestic scientists' works in various fields of law. The field of implementation is criminal procedural activity, operative and search activity, criminalistics. Article's practical significance is that some provisions of the article may be used for preparing amendments to criminal procedural law, as well as writing monographs and educational and methodical manuals. Conclusions are that the analysis of stated information in the research stipulates insufficient theoretical and practical elaboration of the issues connected with development of organizational measures and precautions concerning prevention and detection of vehicles' illegal possession.

Keywords: *vehicles, illegal possession, organizational measures, precautions, prevention, detection, operative and search prevention.*

УДК 343.2/.7(477):341

О. О. ЖИТНИЙ,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО МЕТОДУ)

Висвітлено змістовні і праксеологічні аспекти застосування порівняльного методу в інтернаціональних кримінально-правових дослідженнях. Об'єктом дослідження є гносеологічні засади сучасної науки кримінального права України. У роботі використано діалектичний метод та аксіологічний підхід.

Розкрито перспективи й особливості використання методу порівняльного правознавства в інтернаціональних кримінально-правових дослідженнях. Вказано, що порівняльний метод в них має застосовуватись із урахуванням особливостей структури, системи й змісту об'єктів, які порівнюються. Констатовано, що порівняння в таких випадках є змішаним, оскільки поєднує нормативний і функціональний аспекти.

Ключові слова: *кримінальне право, порівняльний метод, міжнародна нормативна система, міжнародно-правовий вимір, інтернаціональний напрям.*

Для сучасного кримінального права актуальною проблемою є посилення серед детермінант його розвитку міжнародно-правового компонента. Зі змін, внесених у чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України), значна частина спрямована саме на виконання міжнародних угод у сфері здійснення кримінальної політики. Тому в доктрині сучасного кримінального права України почав формуватись відносно самостійний напрямок наукових досліджень – інтернаціональний, що охоплює наукові розвідки, в яких проблеми цієї галузі досліджено шляхом зіставлення її окремих положень із принципами та нормами міжнародного права, визначено напрямки подальшого забезпечення відповідності законодавства України про кримінальну відповідальність чинним міжнародним договорам держави, визначено його здатність забезпечувати міжнародне співробітництво в запобіганні кримінальним загрозам наднаціонального характеру [1, с. 53]. Предмет цих досліджень включає проблеми співвідношення з міжнародним правом кримінального права України, а їх результати слугують важливим науково-теоретичним підґрунтям для обґрунтування й вивчення феномена міжнародно-правового виміру цієї галузі. Однак у відповідному сегменті галузевої доктрини поки що спостерігається відставання від динаміки законотворчості. Зокрема, це стосується теоретико-методологічного базису, який має забезпечувати процес координації кримінального права України з міжнародною нормативною системою. Тому однією з важливих гносеологічних передумов пізнання феномена міжнародно-правового виміру цієї галузі має бути визнане впорядкування його методології (адже, як вказував Р. Декарт, «для відшукання істини потрібен метод» [2, с. 307]).

Методам науки кримінального права та методології кримінально-правових досліджень в Україні присвячено праці П. Андрушка, Ю. Бауліна, П. Берзіна, В. Борисова, Н. Гуторової, І. Даньшина, О. Дудорова, С. Лихової, М. Панова, О. Рябчинської, В. Тація, М. Хавронюка й деяких інших криміналістів-теоретиків. Однак у наявних публікаціях питання методів пізнання феномена міжнародно-правового виміру кримінального права як сукупної системно-структурної і функціональної характеристики галузі спеціально не досліджувались.

Як відомо, величезна кількість наукових методів обумовлена специфічним поєднанням в кожному з них невеликої кількості відомих дослідницьких прийомів, а певне сполучення

методів зумовлюється як природою предмета, що вивчається, так і завданнями дослідження [3, с. 41]. Певний набір методів притаманний і кримінально-правовим дослідженням, для яких є типовими діалектичний метод, аксіологічний підхід, системний метод, синергетичний метод, історичний метод, порівняльний (компаративістський) метод, психологічні та соціологічні методи [4, с. 103–115]. Зважаючи на те, що процесам дослідження феномена міжнародно-правового виміру кримінального права України іманентно притаманне порівняння елементів різних правових систем, без застосування засобів порівняльного правознавства такі наукові розвідки в принципі неможливі. Тому в дослідженнях міжнародно-правового виміру кримінального права провідну роль відіграє порівняльний метод (компаративістський або ж метод порівняльного правознавства), висвітлення ролі якого в цьому напрямку вивчення проблем кримінального права є завданням цієї публікації.

У сучасній юридичній науці порівняльне правознавство набуло значення методу вивчення правових систем, що може застосовуватись, зокрема, з метою вдосконалення законодавства, уніфікації національного і міжнародного права, вивчення теорії й історії права тощо [5, с. 10]. Він, як наголошують В. І. Борисов та Л. М. Демидова, дозволяє зіставити та виявити схожість чи відмінності між явищами, процесами, поняттями і є необхідним як на емпіричному, так і на теоретичних рівнях кримінально-правових досліджень під час розгляду правотворчих, інтерпретаційних, правозастосовних аспектів питань кримінального права [6, с. 19].

Порівняльний метод в інтернаціональних кримінально-правових дослідженнях має застосовуватись із урахуванням особливостей структури, системи та змісту об'єктів, що порівнюються. Зазвичай у компаративістських дослідженнях порівнянню піддаються складові різних національних правових систем. Такі об'єкти у державно-правовій площині є по суті однорідними (це, як правило, кримінально-правові норми іноземного й вітчизняного законодавства, які регламентують чи охороняють тотожні або подібні суспільні відносини, групи норм, субінститути або інститути кримінального права різних держав). Наприклад, М. І. Хавронюк предметом порівняльного аналізу обрав загальні риси й особливості сучасного кримінального законодавства України та інших держав континентальної Європи [7], а А. В. Савченко – широкий спектр теоретичних

і законодавчих аспектів кримінального законодавства України в його порівнянні із федеральним кримінальним законодавством США [8]. За такого підходу на макрорівні можна порівнювати різну законодавчу техніку, стиль кодифікації та методи тлумачення законодавчих актів, обговорювати правову роль прецедентів, значення науки для розвитку права, методу підготовки судових рішень, на мікрорівні – окремі правові інститути, спеціальні проблеми, тобто правила, які використовуються для вирішення конкретних повсякденних проблем та конфліктів інтересів [9, с. 12, 13].

У компаративістських дослідженнях існує «вертикальний» (історичний) напрямок, в якому вивчається еволюція правових систем, та напрямок «горизонтальний», у якому предметом порівняння стають сучасні правові системи у їх порівнянні на певному статичному рівні [10, с. 9–11]. Це дозволяє говорити про два підвиди порівняння: діахронний, який передбачає аналіз певного об'єкта в історичному плані (його розвиток, еволюцію), і синхронний, в якому порівнюються кілька об'єктів одночасно. Відповідно, існують два підвиди порівняльного методу – діахронічний та синхронічний [11; 7, с. 27]. У дослідженні проблем кримінального права України в міжнародно-правовому вимірі перевага має бути віддана синхронному підвиду порівняння та, відповідно, синхронічному порівняльному методу. Це пояснюється, по-перше, тим, що порівнянню в таких розробках піддаються елементи двох паралельно й одночасно діючих правових систем (кримінальне право України входить до національної правової системи, а міжнародне право – до міжнародної правової системи). По-друге, сутність феномена міжнародно-правового виміру кримінального права України передбачає, що приписи галузевого законодавства (КК України) узгоджуються саме із чинними (а не з тими, що існували в минулому) нормами міжнародного права. У випадку змін у міжнародній нормативній системі (скасуванні тих чи інших угод, укладенні нових міжнародних договорів, утвердженні нових загальновізнаних принципів міжнародного права) відповідність її положенням кримінального права України вимірюватиметься координацією його саме із цими новими вимогами.

Водночас не можна заперечувати можливість застосування в дослідженні феномена міжнародно-правового виміру й діахронічного порівняльного методу. По-перше, він може бути використаний на тих етапах досліджень

указаної проблематики, на яких розглядаються питання генезису положень кримінального закону (законодавства України про кримінальну відповідальність) як результату виконання державою своїх міжнародних зобов'язань. По-друге, зважаючи на постійний розвиток вітчизняного кримінального права, діахронічний метод дозволяє оцінити ступінь міжнародно-правової відповідності вітчизняного кримінального законодавства на різних історичних етапах його розвитку (так, «радянському» періоду існування цього законодавства не було притаманне прагнення до узгодження кримінально-правових норм із міжнародними стандартами, і початок цього процесу припадає на кінець 80-х і 90-ті роки минулого століття; найбільш помітним феноменом міжнародно-правового виміру кримінального права України стає із ухваленням в 2001 р. нового КК України).

Одним із видів порівняльних досліджень у праві є нормативне та функціональне порівняння. Перше включає порівняння інститутів чи норм на основі їх формально-догматичного аналізу. Воно передбачає, що інша правова система користується такими самими термінами, поняттями й правовими інститутами, і за близькими назвами криється адекватний правовий зміст [12, с. 48, 49]. Його недоліком є неможливість урахування розбіжностей у термінології правових актів різних правових систем, відмінностей структури нормативного матеріалу, способів його подачі. Крім того, нормативне порівняння непридатне у випадках, коли одна правова система містить норми чи інститути, яких немає в іншій правовій системі. Цих вад позбавлене функціональне порівняння, в якому досліджуються перш за все правові засоби вирішення однакових соціальних та правових проблем різними правовими системами, а не тотожні чи подібні правові норми або інститути (при зовнішніх відмінностях вони можуть виконувати подібні завдання). У разі поєднання функціонального й нормативного порівняння виникає змішане порівняння. За висновками фахівців саме змішане порівняння є найбільш перспективним видом порівняння в сучасних умовах [5, с. 23–25]. Уявляється, що порівняння в інтернаціональних кримінально-правових дослідженнях є саме змішаним. Це пояснюється таким. Нормативне порівняння у дослідженні кримінального права України в міжнародно-правовому вимірі найбільш перспективне у випадках, коли норми вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність зіставляються

із нормами міжнародного права (найчастіше – з приписами міжнародних конвенцій) з метою встановлення відповідності перших другим. Так, наприклад, саме змішане порівняння дозволило О. М. Броневицькій отримати низку висновків про відповідність змісту багатьох Загальної та Особливої частин КК положенням міжнародних договорів, які містять приписи кримінально-правового характеру [13], М. П. Куцевичу – сформулювати пропозиції щодо вдосконалення положень ст. 441 КК [14].

Обираючи об'єкти для порівняльно-правового аналізу національного кримінального права та міжнародного права слід мати на увазі, що застосування порівняння окремих інститутів чи норм можливо далеко не в кожному випадку. У міжнародно-правовій системі не завжди можна відшукати приписи, яким відповідають кримінально-правові інститути чи норми, закріплені в законодавстві України про кримінальну відповідальність. Так, положення Особливої частини чинного КК України умовно можуть бути згруповані в три блоки, з яких перший забезпечує охорону інтересів особи, права людини і громадянина (розділи КК «Злочини проти життя та здоров'я особи», «Злочини проти волі, честі та гідності особи», «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи», «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина»), другий – інтереси суспільства (розділи «Злочини проти власності», «Злочини у сфері господарської діяльності», «Злочини проти довкілля», «Злочини проти громадської безпеки», «Злочини проти безпеки виробництва», «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту», «Злочини проти громадського порядку та моральності», «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення», «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку»), третій – інтереси держави (розділи «Злочини проти основ національної безпеки України», «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації», «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян», «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», «Злочини проти правосуддя», «Злочини проти

встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» [15, с. 77]. Захист деяких із наведених у цих переліках об'єктів у міжнародно-правових актах, предмет яких стосується забезпечення кримінально-правової охорони, не згадується. Наприклад, у рамках Ради Європи договори в кримінально-правовій сфері спрямовано на взаємну допомогу у сфері кримінального права і процесу, видачу правопорушників, захист жертв злочинів, боротьбу з кіберзлочинністю, боротьбу зі зловживаннями у фінансовій сфері, з отриманням доходів від злочинної діяльності, боротьбу із корупцією, на захист прав людини під час здійснення правосуддя, винесення вироку й відбування покарання на запобігання та протидію тероризму, захист культурної спадщини та навколишнього середовища [16, с. 10, 11]. Але цей суб'єкт міжнародних відносин не звертав увагу на питання кримінально-правової охорони державної таємниці чи недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації або захисту основ національної безпеки, встановленого порядку несення військової служби. У міжнародно-правових приписах, зважаючи на принципово інший об'єкт і предмет, суб'єктів та методи міжнародної правової системи, не існує й положень, з якими можна було б співставити деякі інститути Загальної частини кримінального права України. Так, наприклад, у чинному КК України отримав детальну правову регламентацію інститут множинності злочинів, утворений нормами про повторність, сукупність, рецидив злочинів. У міжнародній нормативній системі (передусім маємо на увазі ті міжнародні акти, в яких розглядаються питання злочинності та правових форм протидії їй) немає аналогів положенням національного кримінального права про множинність злочинів. Водночас це не виключає можливості врахування норм міжнародного права для регламентації цього інституту. Зокрема, Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (ратифікована Україною в 2002 р.) передбачає в ст. 56: «Кожна Договірна Держава приймає таке законодавство, яке вона вважає за доцільне, для того, щоб надати можливість своїм судам при винесенні вироку брати до уваги будь-яке попереднє європейське судове рішення у кримінальній справі, винесене за інший злочин, після слухання звинуваченого, з тим, щоб додати до цього вироку усі чи деякі наслідки, які її законодавство надає вирокам, винесеним на її території. Вона визначає умови, за яких такий вирок береться до уваги» [17].

Зміст цих положень Конвенції в сукупності зі ст. 9 КК України дозволяє, зокрема, в рецидиві злочинів враховувати вирок суду іноземної держави.

Таким чином, застосування порівняльного методу в інтернаціональних кримінально-правових дослідженнях під час нормативного порівняння можливе лише щодо однорідних суспільно-правових явищ (злочину і його видів, покарання і його цілей, співучасті в злочині, обставин, які виключають злочинність діяння). Функціональний аспект такого порівняння набуває значення у випадках, коли норми чи інститути кримінального права України формально не мають відповідних аналогів у міжнародному праві (і навпаки), але при цьому дозволяють вирішувати принципово близькі чи однорідні завдання, які висувають ті чи інші положення міжнародної правової системи.

Метою застосування методу порівняльного правознавства в інтернаціональних криміналь-

но-правових дослідженнях є, по-перше, забезпечення уніфікації деяких національних кримінально-правових норм чи інститутів на основі міжнародно-правових актів (міжнародних конвенцій, мінімальних стандартних правил), які сприймаються та визнаються багатьма державами світу (чи регіону). По-друге, саме оснований на цьому методі кримінально-правові дослідження дозволяють відшукати в кримінальному праві України те спільне й необхідне, що відповідає цілям діяльності міжнародного співтовариства, інтересам міжнародного правопорядку, і за необхідності вдосконалювати ці його властивості та можливості.

Отже, порівняльний метод (метод порівняльного правознавства) з урахуванням деяких особливостей його застосування є таким, що визначає методологічну основу інтернаціональних кримінально-правових досліджень, спрямованих на вивчення проблем кримінального права України у міжнародно-правовому вимірі.

Список використаних джерел

1. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія / О. О. Житний ; ХНУВС. – Х. : Одісей, 2013. – 376 с.
2. Философия науки : хрестоматия / отв. ред.-сост. Л. А. Микешина. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 992 с.
3. Подкорытов Г. А. Классификация методов научного познания // Вестник Ленинградского государственного университета. – № 17. – 1980. – С. 36–43.
4. Гребеньков Г. В. Методология кримінально-правових досліджень : наук.-практ. посіб. / Г. В. Гребеньков, Є. С. Назимко ; Донецьк. юрид. ін-т МВС України. – Донецьк : Цифрова типографія, 2012. – 202 с.
5. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2012. – 272 с.
6. Борисов В. І. Якість законодавства України про кримінальну відповідальність як предмет наукового дослідження / В. І. Борисов, Л. М. Демидова // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : монографія / за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. – Х. : Право, 2011. – С. 13–22.
7. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія / М. І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
8. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія / А. В. Савченко. – К. : КНТ, 2007. – 594 с.
9. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права : в 2 т. / К. Цвайгерт, Х. Кётц ; пер. с нем. – М. : Междунар. отношения, 2000. – Том I. Основы. – 480 с.
10. Харитонов О. І. Порівняльне право Європи : Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О. І. Харитонов, Є. О. Харитонов. – Х. : Одісей, 2002. – 592 с.
11. Зивс С. Л. О методе сравнительного правоведения в науке о государстве и праве / С. Л. Зивс // Советское государство и право. – 1961. – № 3. – С. 23–35.
12. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности) : учебник / А. Х. Саидов ; под ред. В. А. Туманова. – М. : Юристъ, 2003. – 448 с.
13. Броневицька О. М. Відповідність кримінального законодавства України чинним міжнародним договорам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Броневицька Оксана Михайлівна. – Л., 2011. – 18 с.
14. Куцевич М. П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Куцевич Максим Петрович. – К., 2007. – 20 с.
15. Борисов В. І. Решение вопросов Особенной части в новом Уголовном кодексе Украины / В. І. Борисов // Уголовное право в XXI веке : материалы Междунар. науч. конф. на юрид. фак. МГУ им. М. В. Ломоносова (г. Москва, 31 мая – 1 июня 2001 г.). – М. : Лекс-Эст, 2002. – С. 76–81.

16. Войченко С. В. Договори Ради Європи в кримінально-правовій сфері та їх імплементація в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Войченко Сергій Вікторович. – О., 2010. – 20 с.

17. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків : конвенція Ради Європи № ETS-70 від 28.05.1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341.

Надійшла до редколегії 11.12.2013

**ЖИТНЫЙ А. А. ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ
УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ (ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ
СРАВНИТЕЛЬНОГО МЕТОДА)**

Освещены содержательные и праксеологические аспекты применения сравнительного метода в интернациональных уголовно-правовых исследованиях. Объектом исследования являются гносеологические основы современной науки уголовного права Украины. В работе использованы диалектический метод и аксиологический подход.

Раскрыты перспективы и особенности использования метода сравнительного правоведения в интернациональных уголовно-правовых исследованиях. Указано, что сравнительный метод в них должен применяться с учетом особенностей структуры, системы и содержания объектов, которые сравниваются. Констатировано, что сравнение в таких случаях является смешанным, поскольку сочетает нормативный и функциональный аспекты.

Ключевые слова: уголовное право, сравнительный метод, международная нормативная система, международно-правовое измерение, интернациональное направление.

**ZHYTNYI O. O. EPISTEMOLOGICAL GROUNDS OF INTERNATIONAL
CRIMINAL AND LEGAL RESEARCHES (IMPLEMENTATION
OF THE COMPARATIVE METHOD)**

This article is devoted to the analysis of implementing comparative method in international criminal and legal researches. The objective of the publication is to highlight the content and applied aspects of implementing comparative method (method of comparative jurisprudence) in international criminal and legal researches. The object of the research is epistemological grounds of the modern criminal law in Ukraine. Dialectical method and axiological approach are used in the paper.

Relevance of the paper is defined by its orientation on regulating some aspects of epistemological grounds of comparative research in the sphere of criminal law. Perspectives of using comparative and legal method in studying criminal law issues that arise while its interaction with international law are presented considering internationalization processes of criminal law in Ukraine as a tendency of its development. Peculiarities of using the method of comparative jurisprudence in such research are disclosed. It is stated that comparative method should be used there taking into account the features of the structure, systems and content of the objects, which are compared. It is proved that preference should be given to synchronic comparison while studying problems of criminal law in Ukraine within international and legal dimension. It is also proved that such developments inherent in the mixed comparison that combines normative and functional aspects. It is emphasized, however, that usage of such a comparison for some institutions or norms of Ukrainian criminal law and international law is not possible in every case, because one can not always find provisions in international and legal system, which get either this or that criminal and legal institutions or norms enshrined in Ukrainian legislation.

Keywords: criminal law, comparative method, international regulatory system, international and legal dimension, international direction.